

МІЖНАРОДНИЙ ПАТРОНАТ В ПЕРІОД КОНФЛІКТІВ І ВІЙНИ

УСТЕНКО Олексій

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0002-5578-1970>

e-mail: alus220@ukr.net

У статті розглянуто новітні виклики системі колективної безпеки, пов'язані із політичною нестабільністю та економічною турбулентністю. Визначено їх ключові передумови, фактори і особливості, що мають глобальний характер. Показано витоки міжнародної конфліктності з акцентацією уваги на збройних конфліктах, що переростають у війни згідно логіки їх протікання та практики реагування. Наведено приклади міжнародної реакції на дії агресора у вигляді політичних та економічних, секторальних та індивідуальних санкцій та багатоканальної міжнародно консолідованої та двосторонньої допомоги країні, що потерпає від війни. Показано роль міжнародного патронату в системі заходів та інструментів допомоги країнам, що стали об'єктами військової агресії. Визначено сутнісні ознаки міжнародного патронату як встановлення добровільно зніщеного режиму опікування за об'єктами у форс-мажорних обставинах для усунення або нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз їх існування і розвитку. Виокремлено та ідентифіковано його види (політичний, економічний, фінансовий, соціальний), типи (внутрішній, зовнішній), об'єкти (держава, регіони, міста, сектори, підприємства, інфраструктура, проекти), суб'єкти (зарубіжні країни, міжнародні організації, корпорації, громадські організації, політичні партії, особистості) та форми (пряма допомога, гранти, консультування, мас-медійна підтримка, лобювання, моніторинг). На прикладі України проілюстровано проекти міжнародного політичного, економічного та військового патронату над містами та регіонами, що зазнали значних руйнувань.

Ключові слова: глобальна нестабільність, міжнародна безпека, міжнародні конфлікти, війни, міжнародні санкції, міжнародна допомога, міжнародний патронат.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-14>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний світ перебуває у стані глобальної політичної і економічної нестабільності, коли традиційна система колективної безпеки не здатна упереджувати, стримувати та нейтралізувати міжнародні конфлікти. Маючи локальні витоки. Вони все частіше переростають у війни, набуваючи глобального характеру. Найпоказовішим прикладом такої логіки розвитку подій стала війна Росії проти України, яка не тільки консолідувала демократичні країни у протистоянні агресору, але й висвітлила проблему недієздатності міжнародних організацій і союзів у стримуванні війни. Практично з нуля формувалась санкційна політика проти Росії на рівнях секторів, корпорацій, окремих особистостей. Одночасно спочатку повільно і не впевнено Україні надавалась гуманітарна, економічна, а згодом і воєнна допомога. В результаті шоку західних партнерів від безпрецедентних руйнувань і жертв виник феномен міжнародного патронату – нового інструменту післявоєнного відновлення України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Протягом останніх десятиліть теорію глобального та національного безпечного економічного розвитку розвивали як зарубіжні, так і українські вчені, що зокрема, відображено у фундаментальних працях О.Білоруса [1], Д.Лук'яненка [2, 3, 4], І.Власюка [5], А.Поручника [2,3, 4]. Глобальні виклики безпеці України, пов'язані з російською агресією з 2014 р. активно висвітлюються у періодичних насамперед публіцистичних виданнях, хоча робляться і спроби системного аналізу [7, 8].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Не зважаючи на значну кількість досліджень глобальної проблеми війни і миру, міжнародної безпеки розвитку, мотивації, види, форми, суб'єктність і об'єктність безпосередньо міжнародного політичного, економічного і соціального патронату у період війни є недостатньо ідентифікованими та науково обґрунтованими для їх ефективного використання.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є сутнісна характеристика, систематизація і структуризація міжнародного патронату як нової форми допомоги країнам у період воєнного і післявоєнного відновлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В процесі розвитку міжнародних відносин сформувалась складна система політичної, науково-технологічної, економічної і гуманітарної взаємодії. Свою ефективність в цілому демонстрували чисельні інститути та інструменти міжнародної економічної політики.

Глобалізація значно прискорила процеси міжнародного обміну товарами, послугами, технологіями, чому сприяла інформатизація та, особливо, цифровізація. Одночасно загострилися традиційні і виникли нові суперечності, поглибилися диспропорції і асиметрії, загострилися глобальні проблеми розвитку – демографічні, енергетичні, продовольчі, екологічні, етнічно-релігійні, тероризму, війни і миру [2, с. 37, 154].

З початком XXI ст. глобальне середовище людської життєдіяльності і загалом відносно мирне співіснування держав у біполярному форматі якісно видозмінились. На наш погляд, ключовими факторами глобальної нестабільності стали, з одного боку, загальна політична та економічна турбулентність та перманентна кризовість, а, з другого – невіддатність ООН щодо примусу агресорів за анексії, конфлікти, війни, обмежений членством військовий мандат НАТО, а також політична і фінансова заангажованість урядів окремих країн та міжнародних організацій.

Після низки революцій підґрунтям нестабільності стала зумовлена економічною (енергетичною) залежністю крихкість суверенітету багатьох пострадянських та постсоціалістичних держав. Доречно зазначити, що в умовах невизначеності актуальною є «парадигма антикрихкості» Н.Талеба [6], яка разом із тим, потребує окремого теоретичного аналізу.

За таких умов акселерується міжнародна конфліктність, що, в свою чергу, актуалізує науковий пошук у даному напрямку. Виходячи з відомої типізації міжнародних конфліктів (рис. 1), зауважимо наступне: по-перше, сучасні міжнародні конфлікти є переважно багатосторонніми і довготерміновими, а локальні і регіональні конфлікти зазвичай переростають у глобальні.

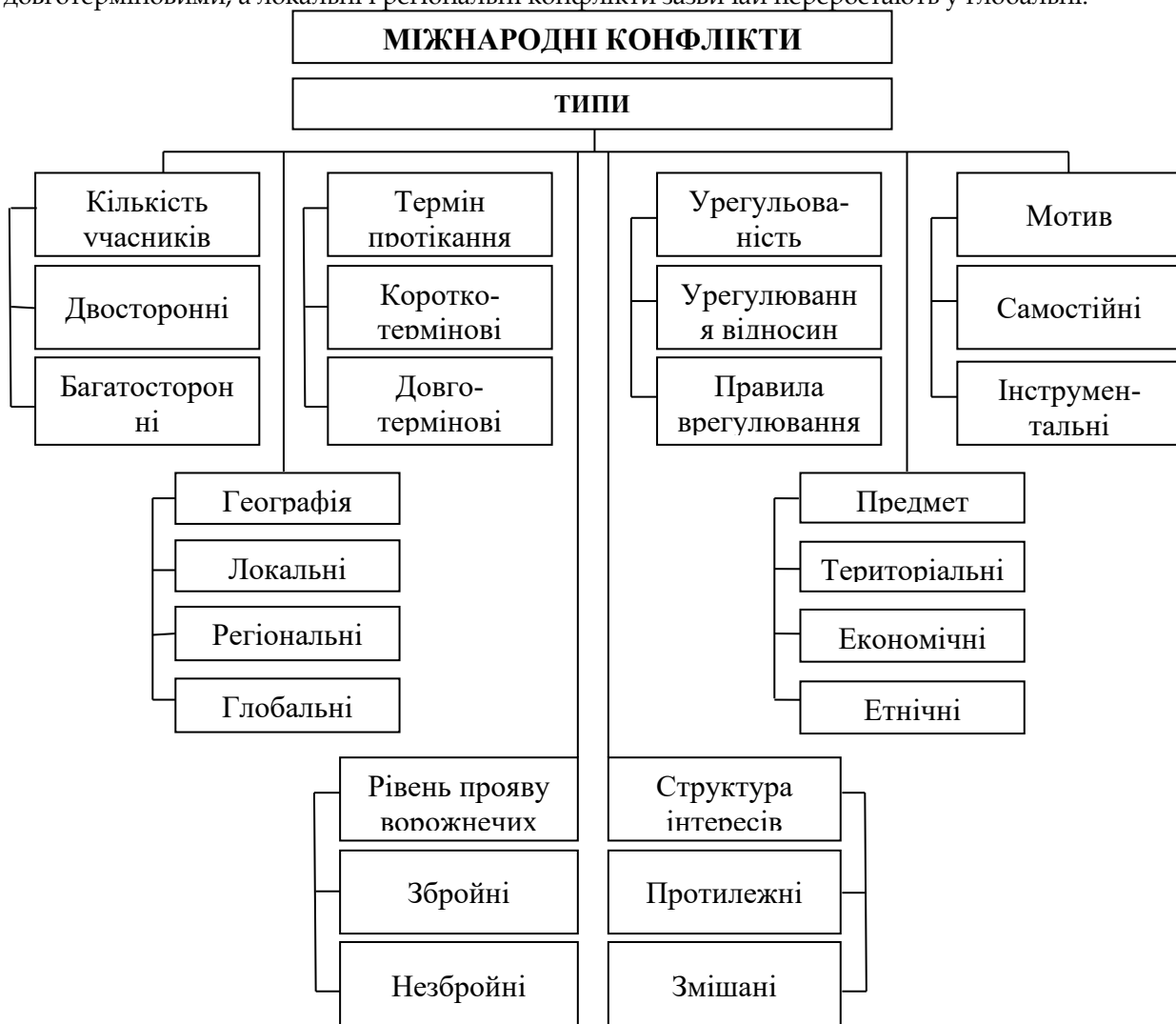

Рис. 1. Типізація міжнародних конфліктів [2, с. 153]

Найбільш руйнівними є збройні конфлікти, які все частіше формують підґрунтя для воєн (рис. 2).

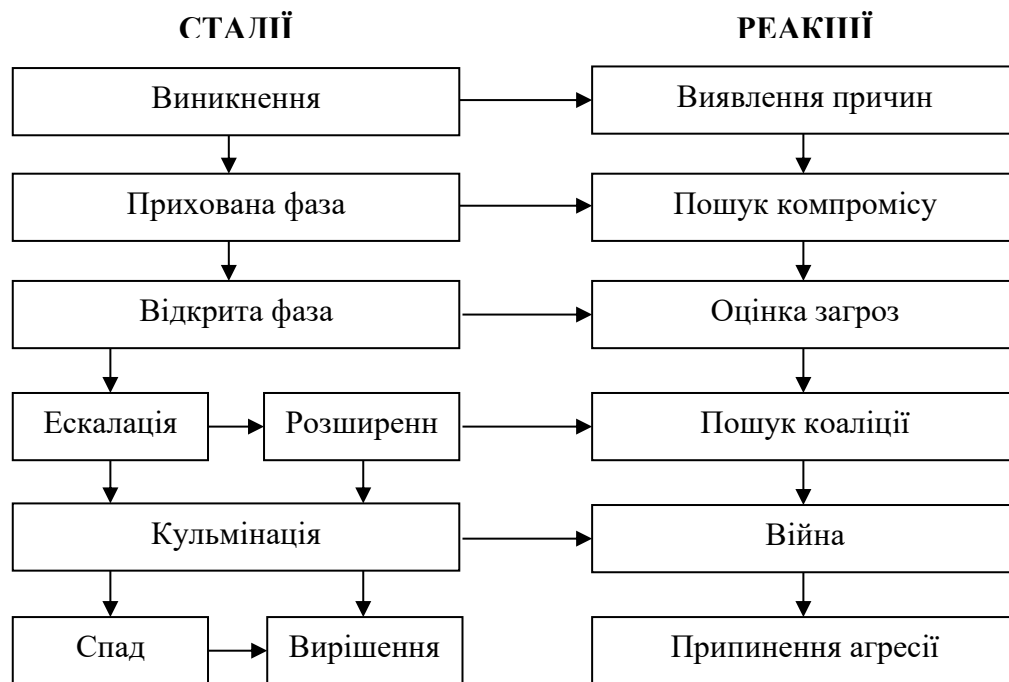

Рис. 2. Логіка протікання збройних конфліктів

Коли збройні конфлікти переходять у відкриту стадію і досягають кульмінації, а реакція на них не призводить до спаду чи вирішення – розпочинаються війни, що дискредитує усталені норми і правила поведінки держав. При чому, це стосується не тільки безпосередніх учасників воєнних дій, але й держав-союзників чи коаліціантів.

У сучасних політичних відносинах до агресора застосовуються індивідуальні і колективні політичні й економічні санкції експортно-імпорتنі та валютно-фінансові обмеження, ембарго, блокади. Їх палітру найбільш показово ілюструють практичні дії багатьох країн світу та міжнародних організацій у період воєнних дій Росії проти України.

Міжнародні санкції щодо РФ почали застосовуватися 2014 року як політичні, так і економічні заходи, направлені на припинення війни проти України. Їх ввели ЄС та США, Канада, Японія, Норвегія, Швейцарія, Австралія, Нова Зеландія, загалом – 41 країна, власне Україна, а також Парламентська асамблея Ради Європи. Метою санкцій було припинення фінансування озброєння та постачання Росією терористів на схід України. Передбачалось, що санкції будуть вводитись поетапно: перший етап – обмеження співробітництва; другий – обмеження на постачання окремих видів технологій; третій – секторальні санкції, направлені проти окремих секторів економіки Росії. За масштабами і структурою вирізняють: санкції за визнання ЛНР (ДНР), санкції за вторгнення в Україну і санкції проти В.Путіна.

Одночасно Україні надається різноманітна багатоканальна допомога. Найбільшими фінансовими донорами України є Євросоюз та Сполучені Штати, які разом пообіцяли Україні надати фінансову підтримку на десятки млрд. доларів. З боку США допомога є на 90% грантовою, а обіцяні кошти ЄС – кредитними, хоч і за пільговими умовами.

Новітнім феноменом реакції на воєнні дії агресора став патронат, який, на наш погляд, можна визначити як встановлення добровільно зніщеного режиму опікування за об'єктами у форс-мажорних обставинах для усунення або нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз їх існування і розвитку. До форс-мажорних обставин, за законодавством України, зокрема відносяться: «загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму, диверсії, піратства, безладу, вторгнення».

Нами пропонується систематизація видів, типів, суб'єктів, об'єктів і форм патронату (рис. 3).

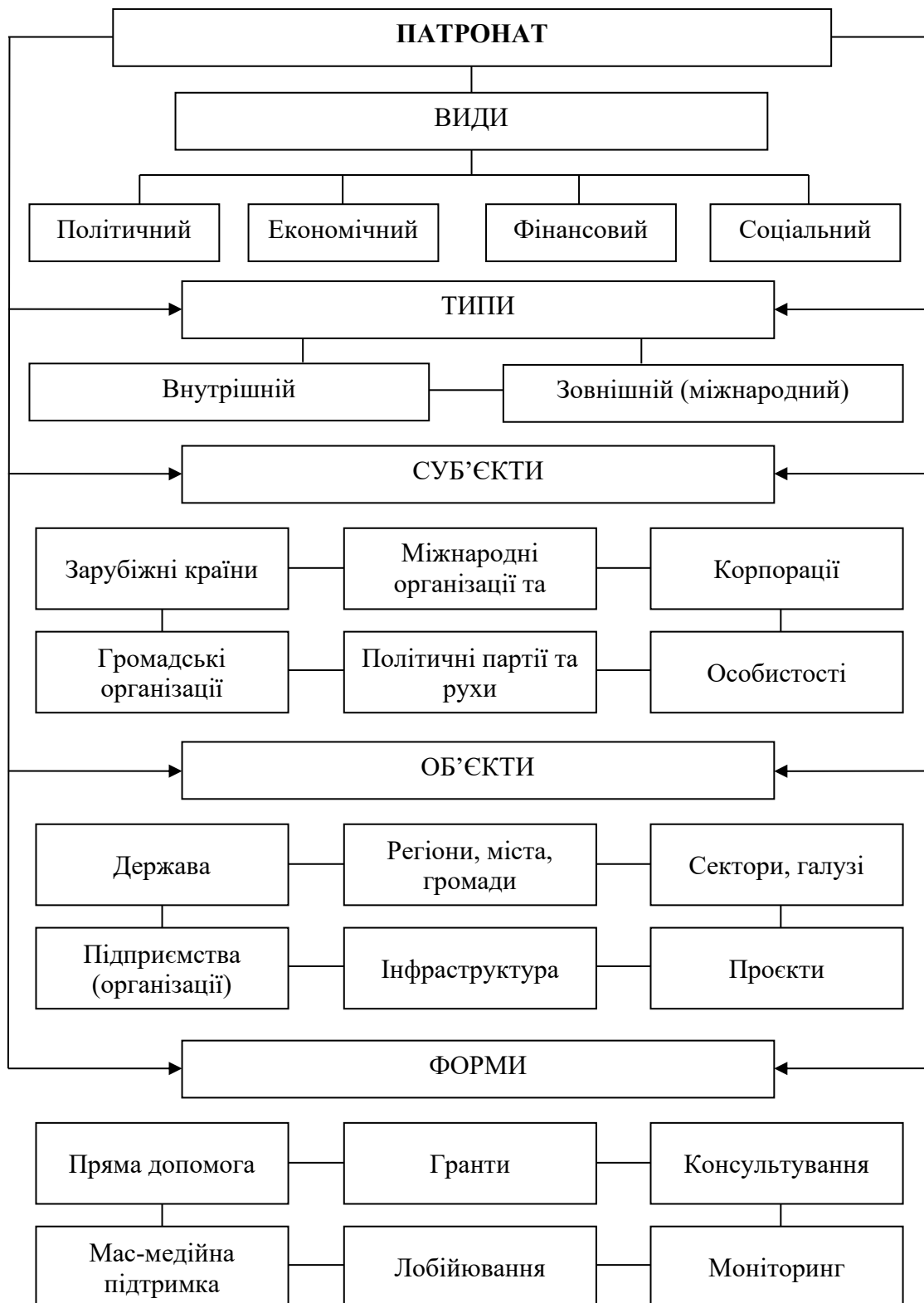

Рис. 3. Методологічно-інструментальний формат патронату

Так, під економічним патронатом доцільно розуміти надання адресної, як правило, безповоротної допомоги мікро- і макрооб'єктам за умов об'єктивно обумовленого критичного дефіциту власних ресурсів їх діяльності.

Зрозуміло, що в умовах зовнішньої воєнної агресії країни мають вкрай обмежені ресурсні можливості відновлення навіть критично важливих зруйнованих чи знищених об'єктів і, таким чином, актуалізується міжнародний патронат. Його суб'єктами можуть виступати зарубіжні країни, міжнародні організації і фонди, корпорації, громадські організації, політичні партії та рухи, окремі

особистості. Об'єктами міжнародного патронату, як правило, є невеликі держави, регіони, міста громади, сейфи економіки, підприємства, організації, виробнича і соціальна інфраструктура, окремі проекти. Формами міжнародного патронату можуть бути як пряма допомога та гранти, так і консультування, мас-медійна підтримка, лобювання. Масштабний патронат, як правило, супроводжується відповідним моніторингом, хоча він може бути і окремою формою міжнародного патронату.

Показовою стала практика політичного, економічного і соціального патронату України з боку зарубіжних країн після повномасштабної війни, яку розв'язала Росія 24.02.2022 року.

Наразі в рамках ініціативи Президента Володимира Зеленського щодо патронату над українськими містами та областями для їхньої відбудови вже започатковано ряд партнерських проектів. Зокрема, Велика Британія готова долучитися до відбудови Києва та області, Греція – до відновлення Одеси, Іспанія – окремих районів столиці, Італія та Албанія – до відбудови Ірпеня, Нідерланди – Херсонської області, Польща – Харківської області, Чехія – Дніпропетровщини, Франція – Чернігівщини та деяких міст Київщини.

Системністю відрізняється патронат Данії над Миколаївською областю із планом відновлення:

- теплопостачання та водопостачання;
- соціальної інфраструктури;
- усієї інфраструктури в регіоні, яку пошкодили російські окупанти за час війни (передбачено за 10 років).

В рамках реалізації проекту Данія направляє експертів з освіти, інженерії, фінансистів, які контролюватимуть рух коштів.

Інноваційність притаманна проекту Ради території Регіон Іль-де-Франс Валері Пекрес, що ухвалила рішення про виділення 1,1 млн євро на відновлення об'єктів та інфраструктури Київської та Чернігівської областей. План конкретних дій включає:

- розробку генпланів та ревіталізація зруйнованих районів;
- комплексне відновлення інфраструктури та житла із врахуванням принципів сучасного міського планування, енергоефективності, доступності та зручності для мешканців, утилізації та переробки відходів;
- новітні підходи для створення транспортної, освітньої, рекреаційної та загалом всієї міської інфраструктури.

У патронаті Естонії над Житомирською областю наразі розглядають три види проектів відбудови зруйнованої інфраструктури:

- відновлення знищених об'єктів;
- добудова тих, які почали будувати до війни та звели до 40-50% готовності;
- об'єкти, які тільки планували побудувати, але завадила війна.

Естонська сторона вже провела всі тендери на будівництво нового дитячого садочку в Овручі та виділила під цей проект 2 млн. євро, а також спільно із Францією відновлюється одна з гімназій. Наступним стане проект відбудови розбомбленого мосту в Малині за формулою фінансування 50х50 – частину грошей виділить Естонія, частину виділять з без бюджету.

Патронат Німеччини над Чернігівською областю орієнтований на відбудову інфраструктури за принципом План швидкого регіонального відновлення (Fast Recovery plan)¹, який передбачає спорудження багатоквартирних будинків, помешкання у яких надаватимуть внутрішньо переміщеним особам.

План швидкого регіонального відновлення передбачено в патронаті Чехії над Дніпропетровською областю, а також Японії – над Сумською, що, відповідно, включає:

- житло для внутрішньо переміщених осіб;
- забезпечення освітніх закладів шкільними автобусами, комп'ютерами та іншим обладнанням для навчання.

Цікавим є різновид міжнародного патронату, коли французька мережа ввела в обраних супермаркетах Польщі «українські полиці», на яких знаходяться вже близько 40 продуктів «made in Ukraine».

¹ Fast Recovery plan – це план відновлення зруйнованих повністю або більш ніж на 50% об'єктів, по якому Уряд України працює з міжнародними партнерами.

На наш погляд, найбільш продуктивним є патронат, що передбачає як відновлення об'єктів та інфраструктури під час воєнних дій, так і післявоєнне відновлення, тобто довгострокове перспективне патрунування із цільовою системною економічною співпрацею. Водночас важливо залучити і зовнішніх, і внутрішніх суб'єктів патронату використовуючи всі його доступні та адекватні цілям проекту форми. Прикладом такого підходу можна вважати ініційований політичною партією «Слуга народу» проєкт системи патронату Полтавської області. У його структурному форматі виокремлено три модулі:

1) Швидке регіональне відновлення (Fast Recovery plan):

- відновлення критичної інфраструктури, пошкодженої внаслідок бойових дій,
- а також об'єктів інфраструктури, які необхідно обладнати для повноцінного запуску, наприклад: будівництво бомбосховищ для дитячих садків у селах і містах; ремонт доріг місцевого значення; будівництво житла для ВПО (у тому числі модульних будинків, а також переобладнання та реставрація застарілого фонду, який перебуває на балансі державних/комунальних підприємств);

2) Післявоєнне відновлення:

- ремонт доріг обласного значення;
- створення інвестиційного механізму для забезпечення відновлення виробничих потужностей та пошкодженої критичної інфраструктури області;
- реконструкція та оснащення існуючих лікарень.

3) Економічна співпраця:

- пошук партнерів серед торгових мереж зарубіжних країн, які готові надати стелажі для продукції полтавських виробників у своїх магазинах;
- включення підприємств Полтавщини у виробничий ланцюжок європейських компаній;
- налагодження навчальних програм для представників полтавського бізнесу експертами країни-партнера;
- спільні туристично-рекреаційні проєкти;
- будівництво виробничих підприємств на території Полтавської області.

Загалом патронат відображає не тільки бажання і ресурсні можливості країн допомагати партнерам у скрутні часи, але й загально цивілізаційні цінності демократичної солідарності.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Виходячи із авторського дослідження теорії і практики міжнародного патронату у період міжнародних конфліктів і війн орієнтирами розширення і поглиблення наукових досліджень стають:

- розвиток методології системного аналізу проявів, трендів і закономірностей глобальної нестабільності та політичної турбулентності;
- визначення кількісних і якісних критеріїв і параметрів стабільності і крихкості національних політико-економічних систем;
- поглиблений аналіз політичних, економічних, соціоетнічних передумов та багаторівневих мотивацій міжнародних конфліктів і війн;
- визначення ефективних інструментів протидії воєнним агресіям на міжнародному та глобальному інституційному рівнях;
- пошук міжнародно консолідованих дій післявоєнного відновлення економік країн, що зазнали неспровокованих воєнно-терористичних агресій.

Актуалізація цих проблем у академічному середовищі сприятиме генерації і впровадженню дієвих засобів та інструментів протидії військовим конфліктам і війнам у парадигмі глобального сталого і безпечного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глобалізація і безпека розвитку: монографія [О.Г.Білорус, Д.Г.Лук'яненко, та ін.]; керівник автр.колективу і наук.ред. О.Г.Білорус. Київ : КНЕУ, 2001. 733 с.
2. Глобальна економіка: навч. посіб. / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Т. В. Кальченко, Н. М. Рябець, І. В. Тимків та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. Д. Г. Лук'яненка. Київ : КНЕУ, 2017. 164 с.
3. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М., столярчук Я.М. Міжнародна економіка: підручник. К.: КНЕУ, 2014. 762 с.

4. Конкурентна платформа економічної самодостатності України у глобальному світі: монографія / А.М.Поручник, Д.Г.Лук'яненко, Я.М.Столярчук, Д.О.Ільницький, К.О.Кулаковський. К.: КНЕУ, 2020. 293 с.
5. Власюк Т.О. Зовнішньоторговельна безпека України: тенденції, виклики та напрями забезпечення: монографія / Т.О.Власюк. Запоріжжя: ФОП Мокшанов В.В., 2018. 340 с.
6. Талеб Н.Н. Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті / пер. з англ. Микола Климчук. 4-те вид. К.: Наш Формат, 2021. 400 с.
7. Огризко В.С. Розпад Росії: загроза чи шанс? К.: ДП «ГДІП», 2021. 100 с.
8. Огризко В.С. Доля недоімперії. К.: ДП «ГДІП», 2022. 212 с.

REFERENCES:

1. Hlobalizatsiia i bezpeka rozvytku: monohrafiia [O.H.Bilorus, D.H.Lukianenko, ta in.]; kerivnyk avtr.kolektyvu i nauk.red. O.H.Bilorus. Kyiv : KNEU, 2001. 733 s.
2. Hlobalna ekonomika: navch. posib. / [D. H. Lukianenko, A. M. Poruchnyk, T. V. Kalchenko, N. M. Riabets, I. V. Tymkiv ta in.]; za zah. red. d.e.n., prof. D. H. Lukianenka. Kyiv : KNEU, 2017. 164 s.
3. Lukianenko D.H., Poruchnyk A.M., Stoliarchuk Ya.M. Mizhnarodna ekonomika: pidruchnyk. K.: KNEU, 2014. 762 s.
4. Konkurentna platforma ekonomichnoi samodostatnosti Ukrainy u hlobalnomu sviiti: monohrafiia / A.M.Poruchnyk, D.H.Lukianenko, Ya.M.Stoliarchuk, D.O.Ilnytskyi, K.O.Kulakovskiy. K.: KNEU, 2020. 293 s.
5. Vlasiuk T.O. Zovnishnotorhovelna bezpeka Ukrainy: tendentsii, vyklyky ta napriamy zabezpechennia: monohrafiia / T.O.Vlasiuk. Zaporizhzhia: FOP Mokshanov V.V., 2018. 340 s.
6. Taleb N.N. Antykrykhkist. Pro (ne)vrazlyve u realnomu zhytti / per. z anhl. Mykola Klymchuk. 4-te vyd. K.: Nash Format, 2021. 400 s.
7. Ohryzko V.S. Rozpad Rosii: zahroza chy shans? K.: DP «HDIP», 2021. 100 s.
8. Ohryzko V.S. Dolia nedoimperii. K.: DP «HDIP», 2022. 212 s.

INTERNATIONAL PATRONAGE DURING CONFLICTS AND WAR

USTENKO Oleksiy

Vadym Hetman Kyiv National Economic University

The article examines the latest challenges to the system of collective security associated with political instability and economic turbulence. Their key prerequisites, factors and features of a global nature are determined. The origins of international conflicts are shown, with an emphasis on armed conflicts that turn into wars according to the logic of their progression and the practice of response. Examples of the international reaction to the actions of the aggressor in the form of political and economic, sectoral and individual sanctions and multi-channel internationally consolidated and bilateral aid to the country suffering from the war are given. The role of international patronage in the system of measures and tools to help countries that have become objects of military aggression is shown. The essential features of international patronage are defined as the establishment of a voluntarily initiated regime of care for objects in force majeure circumstances to eliminate or neutralize internal and external threats to their existence and development. Its types (political, economic, financial, social), types (internal, external), objects (state, regions, cities, sectors, enterprises, infrastructure, projects), subjects (foreign countries, international organizations, corporations, public organizations, political parties, individuals) and forms (direct aid, grants, consulting, mass media support, lobbying, monitoring) are distinguished and identified. Using the example of Ukraine, projects of international political, economic and military patronage over cities and regions that have undergone significant destruction are illustrated.

Key words: global instability, international security, international conflicts, wars, international sanctions, international aid, international patronage.